

PAX ET BONUM

MAGYARORSZAGI
SZENT ERZSEBET

750 ÉVE SZÜLETIK

HÁROM ELMÉLKEDÉS

ÁRPÁDHÁZI SZENT ERZSÉBETRŐL

**SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA**

Budapest, 1957

Nihil obstat

Dr. Bády Franciscus
censor delegatus

Nr. 3564/1957

Imprimatur

Strigonii die 30 Octobris 1957

Dr. Endrey Michael
Episcopus tit. Baratensis
Delegatus specialis pro Adioecesi Strigoniensi

Minden jog fenntartva,
beleértve az utánnyomás jogát is.

Felelős kiadó: a Szent István Társulat alelnöke.

Petőfi ny. telepe — 5486-T. — 10.000 péld. — F. v.: Lajd Lajos igazg.

ELŐSZÓ

A szentek értéke egyetemes, tehát amikor róluk a szenttéavatásban kijelentette a Pápa, hogy tisztelhetők és követhetők, egyszerre lettek mindenké. Csak azért, mert az életeszmény, amit megvalósítottak erényekben, hősi életformában földi relációkban nem magyar, nem német vagy egyéb erényekké lettek, hanem erények lettek önmagukban. Azonban ők emberek voltak, még hozzá koruk emberei. És azok lettek előttünk nagyobb szentek — emberi mértéklés szerint —, kik mennyire hasonlítottak, vagy hasonlítanak ma is ránk. De emberi viszonylatokban mégis van, ami valamely nemzethez tartozónak mutatja a szentet. Származása, életkörülményei, célkitűzései és eredményei valamely nemzethez tartozónak mondja a szentet. Így vagyunk Szent Erzsébettel is, aki ismert előneve miatt akár árpádházinak mondjuk, akár magyarországinak nevezzük, magyarra teszi őt. Azok, akik életkörülményei miatt thüringiaiainak nevezik, nem sértenek meg bennünket magyarokat, mert ők egy szempontból nevezik őt annak. Amerikában és az egész világon igen nagy kultusznak örvend

a mi kedves magyarországi szent Erzsébetünk. Mind több templom, ábrázolás hirdeti egyetemes nagyságát.

A magyar katolicizmus szent Erzsébet-kultusza egyidős a szentté avatásával, több mint hétszáz esztendő, hiszen születése után huszonnyolc évvel szentként tisztelték itthon és másutt.

Hogy mi tette őt ekkora szentté? Annyira megszentelte az emberiséget, hogy követhetőbbnek érezzük, mint oszlopos szent Simont, vagy remete szent Antalt, vagy a magyar Boldog Özsébet. Megszerette a mindenkori nő, mert öltözött, példaképet látott benne a feleség és édesanya, mert úgy szeretett, ahogyan szeretni kell a hitvest és úgy nevelte gyermekét, ahogyan nevelnie kell minden édesanyának.

Nemcsak a jubileum miatt, hanem példájának friss bemutatása miatt adjuk közre azt a három szentbeszéd anyagot, amit kiváló katolikus íróink tollából kaptunk. De az ünneplésből sem maradunk ki, sőt eleven magyar katolicizmusunk tisztelő és szerető hódolatát kívánjuk kifejezni a mi szent Erzsébetünk iránt azzal a kéréssel felé, hogy a magyar karitás szellemnek legyen továbbra is védelmezője és példaadója.

Radó Polikárp:

SZENT ERZSÉBET MINT FELESÉG

Erzsébet a középkornak legnagyobb női szentje s az egyháztörténelem legnagyobb szociális szentje. Most azonban egyéniségének azt az oldalát vizsgáljuk meg, amely ettől távol állónak látszik: milyen volt mint asszony, mint feleség? Az élet-szentség az egész embert ragadja meg, mint ahogyan a kegyelem az egész lelket átjárja: a legrokonszenvesebb vonások közé tartozik, hogy Erzsébet egészen asszony is tudott lenni. A kegyelem feltételezi, nem rombolja le a természetet, a szerelmet is feltételezi a házasságban, nem tagadja, hanem felemeli, természetfölöttivé magasítja és nemesíti. Jórészen kortársak, Bertoldus várkaplán, Konrad magister lelkivezetője, leghűségesebb három szolgájának, Guda, Isentrude, Irmengard 1234-ben tett vallomásából ismerhetjük Erzsébetet, mint asszonyt, felhasználva az első alapos kritikával és az előző írások értékesítésével készült krónikát, amelyet 1289. írt frater Theodoricus de Apolda dominikánus, hatvan éves korában, majdnem megvakultan, de annál nagyobb szeretettel Erzsébet iránt. (E forrásokat l. F. Gombos, Catalog.

fontium hist. Hung., 1938, 189—193: Bertoldus; 1340—1344: Johann Rothe krónikája; 1454—1457: Libellus de dictis quatuor ancillarum, 1380: Lad. Suntheim; 1591—2: Matthew Paris; 2340—2403: Theodor. de Apolda, a főforrás.).

1. Szent jegyesség.

a) **Jegyesség, amely mindjárt anyóssal kezdődik:** négy éves korában menyasszony a kor kegyetlen szokása szerint, megkötik a szerződést, és Pozsonyból elviszik ismeretlen új hazába. Óriási nászajándékokkal, ruhatárral, ezüst fürdőkádjával együtt indult, de elszakítják örökre édesanyjától és 14 éves koráig menyasszony. Vőlegénye hat évvel idősebb nála, nem tud segíteni rajta; Zsófia fejedelemasszony s az udvaroncok csipkelődéseit, sőt, midőn már a házasságról kezd szó lenni, egyenes üldözéseit alig bírja ellensúlyozni. Erzsébetke eltűrte, de sokat szenvedett az intrikáktól, különösen, amikor már szeretnék hazaküldeni, igazi teutón gavallériával, mert elköltötték már a fényes nászajándékot. Ám a kegyes ifjú Lajos őszintén szerette kis jegyesét, és „jó szavakat, vigasztaló ígéket intézett hozzá”. (Bertoldus p. 192.) „Amikor már férjhezmenésre képes lett, jegyesének rokonaitól, hűbéreseitől és tanácsadóitól súlyos és nyilvánvaló üldöztetéseket szenvedett el, akik minden módon rá akarták venni a leendő jegyest, hogy menyasszonyát megvetve, azt királyatyjához visszaküldje. E megvetés miatt szokása

szerint egyedül Istenhez fordult, a bajok segítőjéhez, magát az ő akaratához szabta és mindenkinek véleménye s a jóremény ellenére, de mindebben jegyese bánatának és szomorúságának vigasztalója volt." (Guda szolgáló, p. 1455.).

b) **A jegyesség csaknem megghiúsul.** Lajos, a vőlegény, úgylátszik nehezen tudott ellenállani a süttető propagandának a magyar királylány ellen. Ezt látta az ősz Varila Walter lovag, aki a kis négyéves leánykát Pozsonyból magával hozta s mindig nagyon szívén viselte sorsát és a fiatal örgróft vadászat közben a tágas mezőn négy szemközt szóra vont: „Kérlek, Uram, mit határozta a királylányka felől? feleségül veszed-e vagy hazaküldöd atyjához?” A herceg ekkor a szemközti magas hegyre mutatott és ekként szólt: „Hogyha ez a hegy, amelyet itten látsz, mind aranyból volna, lábától a csúcsáig, könnyebben megvetném, mintsem hogy az Erzsébettel való házasságról lemondanék! Mások meg gondoljanak és fecsegtessenek, amit akarnak, — én Erzsébetet szeretem és a házasságnál semmit sem tartok fontosabbnak!” Mire a lovag: „Engedd meg, uram, hogy ezt megjelentessem neki!” Amaz pedig édesdeden felelt: „Mondd csak meg neki és zálogul add át ezt az ajándékot!” S ezzel tarisznyájából elővett és a nemes úrnak odaadott egy kettős fémfedéllel burkolt tükröt, amelynek egyik oldalán tükörüveg volt, a hátlapján meg a Keresztrefeszítettnek képemása. Midőn a szent leányka ezt a

nemesúrtól megkapta, óvatosan kezébe vette és nagy örömet gyönyörűséges nevetéssel áruolta el. (Theodor. p. 2346.) Tavaszi viharok ütek el immár a szerelem teleholdjától, de a kereszti áldásos árnyéka alatt.

c) **Az esküvő.** 1221-ben a 14 éves királyleány s a húszéves uralkodó fejedelem, Thüringia és Hessen ura, házasságot kötött. A sok szenvedést látott Wartburgból a csendes Kreuzburgba vonultak vissza, a krónikák tartózkodó finomsággal hallgatnak a hónapokról, amelyek azonban csakhamar félbeszakadtak, mert II. András király hallva az esküvőről, meghívta az ifjú párt Magyarországra. Erzsébet utoljára járt hazájában; örült, nemcsak édesatyjának és testvéreinek, hanem elsősorban annak, hogy szeretett férjének megmutathatta azt. A német urakban mély hatást keltett a gazdag ország, amint a krónikák megjegyzik, még a kísérők nevét is feljegyezvén. „A grófnővel nagy tömeg nemesúr, fiatalasszony és kisasszony ment, magyar és német uraságok jöttek össze, nagy vendégszeretet volt az udvarnál, lovagi tornák folytak, tánc volt és nagy parádé, vendéglátás és italozás, vigasság és dárdó, el se lehet mondani! A királyatya nagy kincseket ajándékozott vejének és leányának, ruhákat és ékszereket; nem volt egyetlen gróf, uraság, lovas, sőt tisztes csatlós sem, aki gazdagon ne kapott volna lovakat, ruhákat, ékességeket, ugyanígy a nemesasszonyok és kisasszonyok is annyi drágaságot

kaptak, amennyit soha azelőtt az ő országukban nem lehetett látni." (In dessin landin dez glichin vor ni gesehin wart." : Joh. Rothe krónik. p. 1342.) 1222-ben érkeztek haza Magyarországból nagy vigassággal és örömmel.

2. Lélektől áthatott házasság.

a) **Igaz szerelem.** Ezt a házasságot igazi, valódi és tiszta szerelem jellemzi, amint gyönyörűen írja le Theodoricus: „1221-ben Lajos, Thüringia híres örgrófja, feleségül vette Erzsébetet, a magyar király leányát, a tiszta szűzleányt, és Isten akarata szerint egyesült vele, a hívő férfi a hívő nővel, a szent a szenttel, az ártatlan az ártatlannal. Házasságuk nemcsak testi, hanem lelki kötelék is volt („spirituale connubium”), egymást az Isten szeretetében jobban szerették, mintsem azt hinni lehetne” (p. 2346). Valóban szerelem volt e lelki kötelék alapzata, amint Erzsébetről mondja ugyanaz a krónikás: „Ennek a tiszta szerelemnek és egymás társaságának édessége annyira hatalmába kerítette, hogy nem tudtak egymás nélkül huzamosabb ideig elválni, ezért gyakran követte férjét rossz utakon, nem csekély távolságokra és súlyosan rossz időjárásakor is. (p. 2347.).

b) **A jószágos férj.** Kérdés, vajjon Lajos annyira jószágos lett-e volna más feleség oldalán, valószínű, hogy a tízéves fiú megszeretve már a négyéves bájos leánykát, csakhamar hatása alá került, mint testvérét, egész életében mindig csak „hugának”

(„Svester“, „soror“) becézgette őt. A történeti tény valóban az, hogy Lajos nem atyjának, Hermann örgrótnak útját járta; immár nem volt a Wartburg hangos a címerespajzsú lovagok és a lantos-kobzos trubadurok lármájától, nem járt már benne a híres mágus, Klingsohr, aki a krónikák szerint Magyarországon is járt és megjövendölte volna Erzsébet születését; nem tartottak több dalnok-versenyt a hatalmas lovagvárban. Lajos ehelyett szép országát járta hetekig és igyekezett azokat atyja könnyelműsége után rendbe tenni. Tény az, hogy az utókor „Ludwig der Gütige“, „Ludovicus pius“, a jószágos Lajos nevén tartja őt számon (Ladislauß Sunthaim krónik. p. 1389.) „A jószágos férj együtt örült az Urban (Erzsébet) szent szokásainak“, „minden jótéteményeinek éles elősegítője volt, buzgó biztatója és hathatós segítője“, mondja Theodoricus (p. 2347 és 2352.).

c) **A vidám feleség:** Erzsébet volt, mert nem a savanyú, prédikáló feleség a szent. Vallásosságához annyira hozzá tartozik az öröm, a vidámság, hogy nem lehet attól elválasztani. Frater Theodoricus írja: „Annyira örvendező, oly végtelenül bájos volt, még a szorongattatásban is, hogy sohasem látszott meg rajta, ha baj érte őt.“ (p. 2377.) Guda és Isentrude szolgálói mondták róla, hogy oly örömmel és türelemmel viselt el mindent s a türelemben lelt öröm annyira sugárzott róla mindig, hogy emiatt még azt is szemére vetették, miért feledkezett el oly hamar férjének haláláról. (p.

1456.) Sokszor énekelt „rendkívül édes éneket”, még halálos ágyán is a fal felé fordulva dalolgatott, hű szolgálója mondta is neki: „O, úrasszonyom, mily édesen énekeltél!” (Erzsébet ancilla p. 2378.) A vidámság folytonosságát nem szakítja meg, mint az álszenteknél a „jópéldaadás”, nevében véghez-vitt pöffeszkedés: „A Negyvennap idején és péntekenként titokban disciplinát szabatozt magára (korbácsolást), de mindenki előtt vidámnak mutatkozott és miután titkos kamrájában szolgálói gyakorta súlyosan megkorbácsolták, visszatérve hitvesi ágyába, derűs volt és kellemetes.” (Theodoricus. p. 2347.)

d) **A gondos édesanya.** Erzsébet négy gyermeknek lett anyja, elsőszülöttje fiú volt, akit apai nagyatyjáról, a könnyűvérű Hermannról kereszteltek meg, azután két ízben leánykája született, a negyedik szintén leánygyermek, a férj halála után jött a világra. Sajnos, a krónikák szinte semmit sem árulnak el arról, hogyan volt Erzsébet édesanya, néhány jellemző vonást azonban mégis találhatunk bennük. Maga táplálta gyermekeit, ami abban az időben szinte példátlan valami volt. Még inkább annak kell mondani, hogy egyházakéire is maga vitte, nem fényeshintóban ment gyermekeivel a templomba, le az eisenachi városkába. „Elhagyván a pompázatot, amelyet a világnak élő asszonyok kifejtani szoktak, gyapjúruhába öltözött, és szülöttjét karjaiba véve mezitláb, és nagy titokban levitte azt a várkastély meredélyén, ne-

héz és sziklás úton, messzi templomba,” — mondja róla a krónikásunk, (Theodoricus, p. 2349.) Mindig gyermekeivel volt, ezt onnan következtetjük, hogy együtt megy le velük a hegyről s így látják jótékonykodását. Amikor férje meghalt, és kegyetlen sógora kitaszítja a várból, vérző szívvel kell belenyugodnia, hogy két idősebb gyermeke ott maradjon; a legkisebbet szorítja fiatal keblére, amikor éjszaka, hontalanul megy le Eisenachba és senki sem fogadja be az országszerte híres jótevőjét. Idegei a végsőkéig feszülnek ekkor, egyszerre sír és nevet; négy utolsó éve: özvegységének esztendei, a legvéresebb szenvedést éppen gyermekeinek elvesztésében találta meg. A legkisebbet is eldisputálják tőle a hidegszívű rokonok, éppen akkor, amikor a „Mutter” szót már ki tudta ejteni.

3. A Kereszt ányékában.

a) **Önmegtagadó házasság.** Semmiféle szerelem nem lehet meg önmegtagadás nélkül, nincsen boldogság a fájdalom tövise nélkül. A keresztény házasság titka ugyanaz, mint a keresztény életé: önmegtagadás nélkül nem lehet boldogság. Erzsébet jól tudva ezt, sokszor imádkozik éjjel, míg férje alszik, vagy úgy vélte, hogy alszik. A gyermekasszonyka ilyenkor „... férje ágya előtt a szőnyegen térdelve imádkozott és néha hosszasan el is aludt. Ha ilyenkor szolgálói megfedték, ekként felelt nekik: Hiszen nem bírok mindig imádkozni, de azt azért rákényszerítem testemre, hogy hébe-

hóba elszakítom magamat szerelmesemtől” Hiszen oly szép és jó volt Lajos, amint a krónikás leírja, mintha a szemérmes Erzsébet rajongása csendülne ki szavaiból: „Édes volt a szavajárása, édesek a szokásai, állhatatos és férfias lelkületű, séreny és ügyes a harci játékokban, lovagi gyakorlatokban” (p. 2353.). — A tiszta szerelem nem bűn, hanem erény, — mégis önmegtagadó és végtelenül érzékeny lelkiismeretére éles fényt vet egy kis eset. Ünnepi szentmisén voltak a nagytemplomban, Erzsébet fejedelmi díszben térdel, figyel az oltárra. Ám éppen abban a pillanatban, mikor a pap Krisztus testét felemeli, és ő is felpillant, meglátja férjét, királyi díszben és „a szeretetreméltó és szeretett férj látásán emberi érzelem édessége kélt szívében. Rémülten ismerve fel bűnét, — írja a krónikás — Magdolnával Jézus lábához borulva és könnyeket ontva a pádlóra vetette magát, a porba borult arcával s lelkét az Istenhez emelve, így maradt egészen ebéd idejéig. Mikor az édes-séges fejedelem végre is hozzá lépett és megkérdezte, mi eme nagy késedelem oka, látta, hogy szeme egészen véres az elsírt keserves könnyektől” (o. 2355). Akinek istenszeretete ennyire izzó, hogy még egy vélt bűn is véres könnyeket sajtol ki belőle, annak természetes szerelmét is egészen át kell, hogy járja a hitnek és az isteni szeretetnek boldogító árama.

b) **Engedelmes házasság.** „Modern” házasságok sokszor nemcsak azért boldogtalanok, mert nincs

bennük önmegtagadás, hanem azért is, mert helytelenül értelmezik a házasságban az egyenjogúságot. Minden szövetségben valakinek vezetni kell a házaséletben, a családban is, ez pedig az Isten félre nem érthető akarata szerint a férfi osztályrésze, kinek e súlyos feladatát tapintattal és szeretettel kell végeznie. Végeredményben, ha tetszik, ha nem: engedelmességre van szükség és éppen ebben tündöklő példát nyerünk Erzsébettől. Erzsébet a nagy Assziszinek kortársa volt; jó hagyomány szerint levelezésben is állott vele, minden esetre ő telepítette le a szürke daróc-ruhás barátokat Eisenachba, ő építtetett nekik templomocskát is. Az Isten szegénykéjének, a Poverello-nak élet-eszményét magáévá téve, Erzsébet „lángolt az evangéliumi szegénység áhítatában.” Ám férje ezt nem nézte túlságosan jó szemmel; nem volt ideálja, amit Erzsébet gondolt, a kis földecske, amelyet a férj maga művel és a néhány juhocska, amelyeket az asszony maga fej és gondoz. Megtiltotta tehát asszonykájának a gondtalan adakozást, meghagyta neki, hogy mindig királyi ruhában kell járnia. Erzsébet vidám arccal fogadott szót, igaz, hogy a fejedelmi bársony nehéz súlya alatt vezeklőövet viselt, de mindig „rangjához illően” volt öltözve. Bizony megelőzte korát, de férje nem értette, nem is érthette meg hétszáz évvel ezelőtt, mennyire Erzsébetnek volt igaza. Mert hogy ez az édes kicsi feleség mit szeretett volna, azt látjuk, Isentrude szolgálója árulkodásából, aki

elmondja róla, hogy midőn még java dicsőségében élt, nagyon vágyakozott az egyszerű élet után. „Mikor együtt volt szolgálóival, ócska köpenyt kerített vállára, avitt kendőt borított fejére és kijelentette: Így járok majd, ha koldulok és Istenemért nyomorúságot vállalok el!” Az engedelmes aszszony tehát valójában mindig királyi ruhában járt, de ha, ami elég sokszor megesett, férje távol tartózkodott, „díszes ruháit azonnal levetette, főkötőjét is elcserélte, és egyszerű ruhát öltött s mint valami özvegy jámborom és áhítatoson járt és várta szerelmesének visszaérkezését. Amint megtudta, hogy megjön, kire szíve vágyakozik, a jóságos fejedelem, illően és királyi módon ékesítette fel magát”, — mondja róla frater Theodoricus (p. 2349).

c) „**Keresztes**” házasság. Nem egyszer, sőt: legtöbbször a házasság keresztúttá változik, a jó Isten a maga iskolájába viszi azokat, akik őt és egymást annyira szeretik. Hány szorongásos félelem szorította össze Erzsébet szívét, amikor férje távol volt! Egy ízben estefelé lódobogást hall lent a várudvaron; férje érkezett kíséretével együtt, tudta, hogy országát járva Schweinfurt városából érkezik. Valakinek tapintatlansága miatt azonban még fent megtudta, hogy férje és kísérete egész éjjel életéért lovagolt: orgyilkos és túlerőben lévő csűrhe akarta lemészárolni őt. Ekkor amint a várkaplán leírja: „Erzsébet, a nemes feleség, a magyar király leánya, ki oly csudásan vallásos volt, ezer csókot nyomott szívére és ajkaira, így fogadta

dicsőségesen szerelmesét" (p. 192.) — Sajnos a félelem egyszer csak tartóssá lett. Lajost Konrád, hildesheimi püspök rávette, hogy „vegye fel a keresztet”, azaz menjen el hűbéreseivel együtt II. Frigyes császár keresztes hadjáratába. A megszentelt vörös posztó-keresztet azonban a fejedelem egyelőre nem tűzte ki köpenyére, nem akarta asszonykáját megijeszteni, hanem tarisznájába rakta. Otthon azután elfeledkezett az egészről és igazi férfiú gondatlansággal mosolyogva nézte, hogyan kutat felesége asszonyos kíváncsisággal táskájában. Erzsébet pedig egyszerre erősen elhalványodva, kezében tartotta — a vörös posztó-keresztet. Tüstént tudta, mit jelent ez, és reszketve zokogni kezdett. Sajnos, — Erzsébet jól érezte meg az igazságot: férje valóban utolsó útjára indult. — Megrendítő a krónikás leírása az utolsó búcsúról. Lajos és harci serege készen állott. Szomorúan mondott a fejedelem mindenkinek búcsút, testvéreire bízta gyermekeit feleségével együtt, gyermek módjára csókolgatta édesanyját, de feleségéhez alig tudott szólni szívének fájdalmában. „Ugyan, ki ne sírt volna, mikor annyi tisztos nemes úr sírt ottan, oly különféle népek, türingok és szászok, amikor látták az övéiket elmenni” — mondja a krónikás (p. 2360). Ám Erzsébet nem tudott urától elszakadni, vele ment: egy napi járóföld kíséretét kikönyörgött tőle. Nem bírva el a válás gondolatát, még egy napig együtt lovagolt férjével, akkor azonban Rudolfus úr, a fejedelmi pincemester, a

késedelemért megfeddette urát és Erzsébetnek el kellett maradnia. Lajos gyűrűt vett elő, titkos pecsétgyűrűjét és így szólt feleségéhez: Áldjon meg téged az Isten, kedves-kedves hugocskám! És áldja meg, akit viselsz, méhednek gyümölcsét”, s ezt mondva lóra szállt és eltűnt a távolban. Erzsébet pedig „az úrnő, hazatért, zokogva mint valami özvegy és könnyei végicsordultak orcáján. Levétvén magáról a gyönyörűség öltönyét, az özvegy-ségnek ruháit vette magára”. (p. 2360). — Sajna — többé soha életében nem öltöztetett, nem is akart királyi öltözetet. Hosszú ideig semmi hírt nem kapott férjéről, csendes imádságban aggódott és reszketett érte. S ekkor egyszer, egy zimankós napon hírnök jött s a fejedelem halálhírét hozta: távol idegenben, 27 éves korában ragályos betegségben elhunyt a Jóságos! Az egész vár tudta a hírt, csak Erzsébet nem. Anyósára maradt a feladat, hogy tudassa vele a szörnyűséget. „Leült vele és így szólott hozzá: Erős lelkű légy, kedves leányom, ami Isten akaratából férjeddé, az én fiammal történt. Erzsébet anyósának szavait férjének fogságba jutására, korántsem halálára értette és bizakodva felelte: Ha fogságba is került az én bátyám, Isten és barátaink segítségével kiszabadulhat. Erre az anyós csak ennyit mondott: Meghalt! Mire amaz kezét tördelve térdre roskadt és kiáltotta: „Meghalt, meghalt számomra a világ és minden, ami kedves abban! Ezt kimondva, hirtelen felugrott, sírva, sebesen lépkedő lábbal járta be

a palotát, és annyira magán kívül volt, hogy mindenütt a falakba ütközött". (p. 2362).

Befejezés. Erzsébetnek, a feleségnek, története ezzel véget ért s elkezdődött az özvegyi kálvária négy esztendeje. Nekünk azonban jó lenne el nem felejteni, mennyi mondanivalója van éppen a XX. század zilált és züllött házasságaink vérző problémái között élő embereinek, hogy Erzsébet szent volt, de az volt, mint igazán szerelmes asszony is. Szent nő volt, de nő: szívének érzése dirigálta akaratának az útját, de ez a valódi asszonyiség égmagasba emelkedett és gyémántterőssé vált az odafent valók iránti teljes odaadásban.

SIK SÁNDOR:

SZENT ERZSÉBET: A HŐSI SZERETET

Isten nagy ajándéka a magyarságnak, hogy első királyi családjunkban szent magyar eszményképet állított elénk. A szentkirályok férfieszményei után a nők, még pedig a világban, családban élő nők számára is gondoskodott eszményképről: Szent Erzsébet személyében. Lényege mindkét eszménynek azonos: a hősie szeretet. A keleti bölcs arra a kérdésre, hogy mi a legerősebb a világon, azt felelte: „A legerősebb nem a harcos, nem az oroszlám, nem a vihar, hanem az édesanya”. A férfiúi erő célja, egyetlen értelme a szeretet; a női odaadás a szeretet legyőzhetetlen erejével válik hősiességgé.

Isten gondolata a férfiúról és nőről lényegében ugyanaz, de ez a lényeg két különböző módon valósul meg. Már a paradicsomban más feladatot tűz az Úr Ádám elé, — hogy uralkodjék a világon — és Éva elé, akit azért teremtett, hogy legyen segítője Ádámnak. Uralkodni: alkotni, hivatást gyakorolni, küzdeni valamiért, egy személytelen, személy-feletti eszméért, ügyért, elvért, — íme a férfiúi hivatás. Segíteni: vagyis küzdeni személy-

éri, vagy személyekért, személyekben megtestesülő eszméért, — íme a nő Isten-rendelte része a földön. Ebből természetszerűen adódik a férfiúi hivatás számára az a tevékenységi terület, amit nagy életnek szokás nevezni: közélet, társadalom, tudomány, gazdaság, politika, történelem. A nő számára: amit kis életnek szoktak mondani: a család. Isten mentsen azonban, hogy valaki ezt a „kis életet” kisebb jelentőségűnek, kisebb értékűnek vélje. Mivé lenne az egész ú. n. nagy élet, ha nem volna a kicsi, ahonnan kiindulunk, ahol melegszünk, ahonnan erőnket merítjük, ahova visszatérünk: az anyák, hitvesek drága szent köre. Az emberiség legnagyobb, legmélyebb titkai itt rejtőznek, itt fakadnak.

Szent Erzsébet elsősorban az igazi nőiességnek, a személyes, a kiskörű szeretetnek hőse: szent hitves, szent anya, szent háziasszony. De a mély női lelket nem tudja mégsem úgy eltölteni a személyes szeretetnek ez a természetes kis köre, hogy mindenestül lefoglalja. Jaj is volna a léleknek, ha ridegen el tudna zárkózni mindenki mástól. A csak személyes eszménynek élőt, akit mindenestül betölt az ő családi köre, és nem tud továbbnézni, egy állandó veszély fenyegeti: a családi önzés alattomos betegsége ez, amely mindenestre kevésbé aljas az egyéni önzésnél, de végzetességben mindenképen versenyez azzal, sőt talán még felül is múlja. A családi önzésbe belemerevedett lélek tudniillik legtöbbször nem eszmél rá a maga

betegségére, talán még erénynek is nézi bűnét, így aztán igen nehezen tud kiemelkedni belőle. Pedig az önzésnek ez az előkelőbbnek látszó faja is nem egyszer valósággal elaljasítja, a családján kívül állókkal szemben egyenesen pogányul kegyetlenné tudja változtatni a szeretetre termett lelket. Első természetesen a család; de nem úgy, mintha mások nem volnának, vagy született ellenségek volnának. Az igazi szeretet hősiesen odaadja magát a kis kör szolgálatának, mégis ki tudja szélesíteni Isten segítségével a maga szeretetét; jut belőle másoknak is, mindenkinek, akiket Isten a közelébe hoz.

Szent Erzsébet példája ékesszólóan mutatja ezt. Hitvesi szeretetét, női odaadását mindenki számára szóló egyetemes szeretetté tudja tágítani. Mindenekelőtt nagyszabású jótékonysággal. Nemcsak férje, gyermekei, házanépe számára van gondja; mindenkinek jut nála anyagi és erkölcsi segítség, aki rászorul. A legenda semmiről sem tud annyi kedves adatot, mint irgalmassági cselekedeteiről. A képek, melyeket a művészet alkotott róla, a költemények, amelyek ünneplik, mind a jótékonyság angyalát dicsőítik benne. Már gyermekkorában, II. Endre apai udvarában: a szegények közt, a betegek közt, az éhezők közt érzi magát legjobban. Fel van jegyezve, hogy amikor tehette, a kis Erzsébet beosont a konyhára és kosárszámba cipelte az ételt a szegényeknek. A magyar legenda ebbe az időbe, négyéves korába helyezi az is-

mert rózsacsodát is. Thüningiai fejedelemnő korában pedig az egész környéknek angyala. Ismeretes a poklos története, kit a legenda szerint férjé ágyába fektetett, és drága kincsként őrizzük a rózsacsodát: a szent, kötényében a kenyérből vált rózsával, talán legköltségesebb példája, de a legendán túl egyszersmind történelmi jellemzője is annak a nagyszerű jótékonyságnak, mely egész életét betöltötte.

Betöltötte nem mint kivételes ünnepi ajándékozás, — bár ilyen ritka, nagyszabású, tömegeknek szóló, nyilvános nagy pénzosztásokról is olvasunk az egykorú adatokban, — hanem mint a mindennap magától értetődő megszentelése, amelyre módot tudott találni még az üldözés idején is, mikor a maga kenyerét is fonással kereste meg.

De nagystílű szeretete nem marad meg csak a jótékonyságnál. A jótékonyság és az irgalmasság nagy dolog, gyönyörű erény, de amíg csak jótékonyság, még mindig megfér vele az önzésnek egy kifinomult neme. Adni: jól esik, az embert megelégedés tölti el: olyan könnyen elfogja az embert az öntetszelgés. És olyan könnyen kielégül kötelességérzetünk, szeretetigényünk, irgalmassági kötelességtudásunk és felelősségérzetünk azzal a pár fillérrel, azzal a kis adománnyal, amely nem is esett nehezünkre és mégis jólesett! Olyan hamar elhitetjük magunkkal, hogy már eleget is tettünk az irgalmasság elemi kötelességének, a felebaráti szeretet súlyos felelősségének: Az irgal-

masságon, értelmes jótékonyságon túlmenő, a tervszerű, tudatos, kötelességszerű szeretet, a közösségi szeretet is Erzsébetben találja meg ebben a korban talán legszebb példáját. Már maga az is, ahogyan adakozik, mutatja, hogy nem pillanatnyi felhevülésről, nem a lelkiismeret megnyugtatójáról van itt szó, hanem egy Istenből élő, nagy szeretet tervszerű, kötelességszerű tudatos odaadásáról. Legjobban szereti személyesen keresni fel a szegényeket és házukhoz vinni el adományait, hogy megbizonyosodjék, kinek, mit, hogyan kell adnia. Fontosabbnak tartja az erkölcsi beavatkozást az anyaginál. Egy kedves adatot hoz legenda erre: Egy lusta öregasszonyt, aki nem akart dolgozni, csak koldulni, saját kezével megveszszőzött. Milyen mai az az adat is, hogy akárhányszor nem adott sem ételt, sem pénzt a szegényeknek, hanem szerszámot a kezükbe, és aratni küldte őket. Munkát, nem alamizsnát, nem megalázó adományt; önértéket adó munkát, és annak jogos, kijáró jutalmát. Hogy megnő az értéke, jelenléte a nagy jótékonyságnak, mikor ilyen mélyszociális kötelességérzésből származik: Egyszer egy nagy udvari lakomán az a gyanúja támadt, hogy igaztalan elkobzásokból eredt a feltálatlalt ételek és italok egy része; nem nyúl hozzá semmihez. Ettől kezdve óvatossá vált az étellel-itallal szemben. Meggondolta, hogy a gazdagok lakomája a szegények keresetéből kerül ki, ezért, ha csak feltűnés nélkül tehetné, csak a legegyszerűbb élele-

kel élt. Nagypénteken és egyházi körmeneteken levetette úrmői ruháját, úgy öltözködött, mint a legszegényebbek és közéjük állt, érezte, hogy Isten előtt egyenlőnek érzi magát velük. Amikor elüldözik várából, és két hűséges cselédje elkíséri, nem enged különbséget hármuk között sem életmódban, sem ruházzkodásban, éppen úgy akar élni, mint ők. Amikor minden maradék vagyonát odaadta kórházaknak, templomoknak, gyapjúfonással kereste kenyerét, mint az egyszerű emberek. Amikor édesapjának magyar lovagjai megérkeznek, hallják, hogy milyen áldatlan viszonyok között él a magyar királyleány és elszörnyűködnek, megmagyarázza nekik az ő mélységes lelki indítókait, és a lovagok megértik őt.

De még másik leckét is ad nekünk. Intézményesen szereti gyakorolni jószágát; gondoskodik róla, hogy ne a pillanatnak, ne a véletlennek szolgáljon, hanem okosan és maradandóan szolgálja a rászorulókat. Megalapítja Wartburg várában az első szegényházat; árvaházakat, kórházakat emel. Az 1229-iki éhínség idején intézményesen szervezi meg a szegények táplálását: 900 szegény étkezik asztalánál. Íme a női-kis-kör szeretet, amely egyetemes szeretetté tágu! Íme a nő, aki férjének, családjának, házának él, mégis jut belőle mindenkinek, akit közelébe hoz az Isten.

De Erzsébet nagy szeretet-tanításának még itt sincsen vége. Ő, hiszen még az ilyen mélyről jövő, férjet, gyermeket, családot átölelő szeretet is mi-

lyen törékeny, amíg csak magára van utalva, amíg csak földi forrásokból táplálkozik. Minden emberi érzés alá van vetve a fejlődés és visszafejlődés törvényének. A megszokás elveszi erejét, a mindennapiság elszürkíti, a megúnás megbénítja. És az emberek, akikre irányul, ó, az emberek milyen gyakran bizonyulnak méltatlanoknak a rájuk pazarolt szeretetre. Milyen hálátlanok, milyen kicsinyesek, mennyire nem értenek, nem méltányolnak! Hogy megszoknak bennünket és hogy megszokjuk mi őket! Az emberszeretetnek kiapadhatatlan forrása az Isten szeretete.

Szent Erzsébet, aki oly egyetemes szeretetté tudta növelni a maga asszonyi szeretetét, rámutat példájával erre a harmadik igazságra is. Isten szeretetéből táplálkozik hitvesi, anyai odaadása is, az irgalmasságot Krisztus szerelméért gyakorolja: koldusban, betegben, poklosban az élő Krisztust látja. Minden cselekedete, minden szava mögül az Isten iránti szeretet rejtett napvilága csillan elő: egy kifejezhetetlen belső áhítat melege. Ez tölti el már legkisebb korában is. Már gyermekéveiről, amikor még Endre király udvarában tartózkodott, feljegyzí a legenda mint legkedvesebb mulatságát, hogy játék közben is el-elszökött kisleánytársaitól, besurrant a templomba, imádni a rejtőző Jézust. Ez az áhítat elkíséri haláláig. Nehéz lenne megmondani, hogy mivel telt idejének nagyobb része, hitvesi, családi foglalatosságával, szegények gondozásával, vagy ájtatossági gyakorlatok-

kal. Ebből a természetfölötti odaadásból fakad az az összehasonlíthatatlan nőiesség, az a földöntúli szépség, amely messze sugárzik róla. Megkapó képet nyújt erről a legenda. Követség érkezett Wartburg várába a magyar királytól. Erzsébet zavarba jött, mert épen akkor minden díszes ruháját elajándékozta a szegényeknek, most úgy kellene megjelennie a küldöttség előtt, hogy pirulnia kellene férjének és családjának. De nincs mit tenni, kénytelen hétköznapi ruhájában megjelenni. És íme, amint belép a terembe, csodálat fog el mindenkit: szebb mindenkinél, földöntúli fényben ragyog az arca, alig tudnak ránézni. Ez az a szépség, amelyhez talán nem is kell csoda, nem is külön isteni beavatkozás: ez annak a szépségnek visszasugárzása, amelyet szívében rejt és amely azért állandóan leragygog róla, mint a Sinai hegyről leszálló Mózes arcáról az Isten látásának visszfénye. Az isteni szeretetből meríti lelkének állandó szenvedések közt is fénylő édes derűjét. Hogy mennyire szereti a lelki derút, kedves mondások is elárulják, amelyet olvasunk tőle. Például az olyan emberekről, akiknél a jámborság savanyúságban nyilvánul meg, azt mondja egyszer, hogy „olyanok ezek az emberek, hogy még az Úristen is megijedne a képüktől!”

E mögött a derű mögött persze az erőnek, az önfegyelemnek, a keresztény aszkézisnek biztos fegyverei öröködnék. Ő, aki férje jelenlétében ragyogó ruhákban jár, és sugárzik az örömtől: ami-

kor férje nincs otthon, kenyéren és vizen él, pusztán földön hál, ostromozza magát. Állandóan és következetesen él az aszkézisnek, mégpedig egy kemény, szinte kegyetlen — a mi puhább természetünkhöz szabott érzésünk szerint egyenesen túlzottnak tetsző — aszkézisnek elszánt eszközeivel, és hősiek engedelmességgel veti magát alá azoknak a súlyos, sokszor gyötrelmes próbáknak, melyeket szigorú, keménykezű lelkiatyja, Marburgi Konrád szab rá.

Hogy ez az isteni szeretet milyen mélyen lakott lelkében, mennyire ez volt igazi erőforrása, a legnagyobb csapás idején mutatkozott meg. Amikor egész családja ellene esküszik, mikor kiűzik várából a téli éjszakába, mikor a tartomány fejedelmője gyermekeivel menekülni kénytelen férje várából, országa székvárosában senki sem meri befogadni, hiába kopogtat a házak kapuján, a megfélemlített polgárok nem mernek szembeszállni a hatalmas őrgrófi-családdal. Erzsébet végre egy korcsmának disznóóljában kénytelen meghúzni magát éjszakára, de mikor éjfélkor meghallja a tőle alapított ferences kolostorból a szerzetesek zsolozsma-énekét, siet közéjük és megkéri őket, hogy mondjanak ünnepélyes Tedeumot, amiért Isten így meglátogatta őt. Ez a Tedeum egy másik nagy szentet juttat eszünkbe, aki a legnagyobb szenvedés, betegség idején énekelte a maga csodálatos Naphimnuszát: Assiszi Szent Ferencet. Erzsébet is annak a napnak a felkelő fényében jár,

annak a nagy lelki megújulásnak, annak a történelmi újjászületésnek fényében, amelyet Asszisi nagy szentje hozott Európa egére. Szent Erzsébet tudatosan csatlakozik az Asszisi Szegényke követői közé. Amikor IX. Gergely pápa meghallja Erzsébet tetteinek hírét, Szent Ferenc köpenyét küldi neki, Erzsébet azontúl áhítattal viseli a drága ajándékot, amely így két nagy szent ereklyéjeként maradt az utókorra. A legendaköltészet is hasonló muzsikával veszi körül mindkettőt. A rózsacsoda édes testvére „Szent Ferenc virágocskái”-nak. Egy másik legenda szerint halálakor — akárcsak az asszisi költő-szent halálakor — eljönnek a madarak az eresz alá, és énekkel búcsúznak tőle.

Így nő meg a gondos, egyszerű családjánya, a boldog hitves, a szorgos nagyasszony a világ világosságává. Mikor meghal, fiatalon, huszonnégy éves korában: káprázatos gyorsan, már hét év múlva szentté avatják. És II. Frigyes, akitől nem fogadta el a koronát életében, most odateszi azt a koporsójára. Íme a világ hódolata a női eszmény előtt, a tiszta, igaz nőiség előtt, amely a kicsiből nő naggyá, családból világít ki az egész világra, a szeretetet emeli világhódító erővé.

Ez az a nagy tanítás, amelyet a magyar királylány 750 éve hirdet az egész világnak, nőknek és férfiaknak, magyaroknak és minden embernek, mának és minden időnek. Adja Isten, hogy meghalljuk, megértsük, kövessük mindnyájan!

Meszlényi Antal:

ÁRPÁDHÁZI SZENT ERZSÉBET

(1207—1231.)

A történelmi évkönyvek végtelen sorait kell visszalapoznunk és hosszú századokat leperegtenünk, hogy visszataláljunk II. András magyar király, így is mondhatnók: az Aranybulla korára. Itt akad meg tekintetünk az 1207-es évszámon, amikor megszületett Szent Erzsébet. Kerek hét és fél század választ el ettől az emlékezetes időponttól, mely megállásra késztet, hogy a szokottnál is bensőségesebben ünnepeljünk, hódoljunk és hálálkodjunk! Megvan az okunk és jogunk, mert az Ég a királykisasszonyban rózsát dobott a magyar földre, hogy színpompájával és illatáramával betöltse a keresztény világot s meghódítsa magának a mennyei országot.

A pozsonyi vagy sárospataki királyi várpalota bocsátotta ki életútjára, s ez alig nyúlt 24 esztendőre. De a nem is egész negyed század annál gazdagabb poézis és ugyanakkor a kiérett egyéniség lelki tartalmával. Szent Erzsébet újabb bizonyítéka annak, hogy az örökkévaló Isten nem az évek számával értékeli az életet, hanem azzal a betöltött

szolgálattal, amit a jó és hűséges szolga szokott teljesíteni. Ily rövid életkor, még ha fejedelmi és királyi előkelőség is övezi, nyomtalanul szokott elröppenni az idő éterében, de nem így a mi szentünk alakja! Megfigező szívárványszínekben túl-nőtte saját korát, s beleivódott a későbbi századokba, mert teljesedett az ő személyében is a Bölcsesség igazsága: mivel hamar tökéletessé lett, hosszú időt töltött be. (Bölcs, 4., 13.) Földi zárándokútját tehát úgy járta végig, hogy reá is alkalmazható legyen az Úr ígérete: az igazak örökké élnek. (U. o. 5., 16.)

Nem volt kor, mely teljesen el tudta volna szűríteni emlékét. Ez még a német protestantizmus erőlködésének sem sikerült, hanem az egyik század váltakozó villanásokkal adta át a rákövetkező másiknak. Népszerűsége időben és térben úgy terjedt, mint a lángszallagja. Országok vetélkedtek egymással, hogy saját részükre lefoglalják. Élete javát Thüringiában töltötte, ezért is szokták thüringiai Szent Erzsébetnek nevezni. Természetes, hogy ez a tartomány ragaszkodik hozzá elsősorban. De egész Németország is magáénak vallja, s a tiszteletére emelt templomokkal, róla elnevezett intézményekkel és egyesületekkel, hagiografikus feldolgozásokkal követeli hozzá való tulajdonjogát. Franciaország sem akar lemaradni a nemes versenyből, s különösen **Montalembert** felfedezése s irodalmi levetítése után hangoztatja, hogy jussa van hozzá.

Igazuk van ott és itt, mert a szentek egyetemes értékűek, ahogy az a katolikus Egyház, melynek emlőin nevelődnek. Ebben mi katolikus magyarok is megnyugszunk, de mégsem hallgatjuk el, hogy mindenekelőtt mégis csak a mienk! Nálunk ringott bölcsője, első négy gyermekéve itt pergett le, mielőtt világhódító útjára lépett volna. Tudta ezt a magyarság, s ezért teszi személyneve elé az Árpádházi, vagy pedig a Magyarországi előnevet. Máskülönben sem feledkezett meg róla! Leánygyermekai nagy részét az ő nevére keresztelteti, nem egy városát és falvát róla nevezte el, templomait, köztük a gótika remekét, a kassai dómot tiszteletére emelte.

Igy volt ez a múltban, s nemkülönben a jelenben! Ez esetben elég csak fővárosunkra, Nagy-Budapestre hivatkozni. Egyedül itt 5 templommal tisztelte meg, 57 különböző ábrázolással, ebből 28 szoborral és 29 oltárképpel, ablakfestéssel, illetve freskókkal. Megérdemelten övezi nálunk és másutt ez az általános tisztelet, mert szerette Istent, s utána felebarátait, köztük is főképpen a legelesettebbeket jobban, mint kortársai közül **Asszisi Szent Ferencen és Páduai Szent Antal**on kívül bárki más.

Isten mosolygós és ragyogó tekintetéből pattant le hozzánk s kezdve születésétől egészen haláláig a csodálatos tünetek ismerhetők fel rajta. Ha az évszámoknak tulajdoníthatunk némi jelentőséget, úgy nála az 1207., 1211., 1221., 1227. és az 1231.

évet kell kiemelnünk. Az elsővel kezdődött életfakadása, s az utolsóval kialudt világa, s amik közbeékelődnek, egy-egy újabb fázisát jelentik a tökéletes élet kialakulásának.

Ha fizikai és pszichikai alkatát az átörökléstan szokványos szabályai szerint akamók szüleivel viszonylatba állítani, s az áteredő vér atavizmusát kimutatni, csalódnánk, s tegyük hozzá, ez a csalódás igen kellemesen érintene. Ami szüleinél jó tulajdonság volt, az nála fokozódott, ami hátrányos, az vagy hiányzott, vagy pedig kifinomodva helyes útra terelődött. András király a történelem vetítő vásznán úgy jelenik meg, mint a kalandorságra hajló francia keresztes lovagok magyar mása. Sok benne a bohém természet, világias gondolkodású, nőknek hódoló, könnyű fölfogású, merész és újjításokra hajló, de ugyanakkor hirtelen megtorpanó, szeszélyes és makacs egyéniség. Vallásos, de már a maga módja szerint, nem pedig ahogy ezt az Egyház tanítása előírja.

Vele szemben felesége, merániai Gertrud összehasonlíthatatlanul több erélyt lövelt ki magából. Uralomra termett nő, aki még a politikában is érvényesíti akarátát. A magyar adottságokkal számolni sem akar, ezért zúdítja az országra az idegeneket, főképpem rokonait, ami az 1213-as pilisi vérfürdőben bosszulja meg magát.

Hova és miképp fejlődhet ki az ilyen házaspár gyermeke, s kérdezhetjük, mi lesz a kis Erzsébetleánykából? S a felelet: Szent, mégpedig olyan

népszerű szent, mint női vetületben sok évszázad múltán **Lisieuxi Szent Terézke**. A bohémiából benne is volt valami, akárcsak apjában, de ezt nála a kegyelem megszentelte. Forrón szeretett férjén, Lajos thüringiai örgrófon és négy apróságán kívül az ő legkedvesebb körét Isten nincstelenei, kol-dusai és betegei alkották. Ezeket ápolta, dédel-gette és segélyezte oly mértékben, hogy ezt már a wartburgi anyósirígyei egyenesen különcködés-nek, őt pedig eszelősnek és örültnek mondták.

A világ hívságai nem tudták beléje oltani mér-güket, miként anyjába és sok tekintetben anyjába. Korán észrevette, hogy az élet derűs oldala mellett sokkal több az árny, mely éheztet, betegíti, lepráz-tatja és nyomorítja a mélyréteg embertömegeit. Ezért lett kín az ő számára a fejedelmi Korona, az arannyal átszőtt selyem és bársonyruha, s boldog volt, mikor ezek helyett egyszerű posztóból készült gyászruháját ölthette magára. S még boldo-gabb, mikor belekapaszkodhatott Szent Ferenc-kordájába, beléphetett terciának, s a hazulról hoz-zott és küldött, azután férjétől kapott kincsekből, aranyból, ezüsből, drágakövekből kenyeret osz-togathatott, szegény-házakat, menházakat és kór-házakat építtethetett. Igaza volt anyósának, a wartburgi Zsófiának, hogy bolond, csak azt nem tudta, Isten bolondja, s ennél szebb kitüntetés-t nem kívánhatott magának.

Légiesen sudár termete nem ingó nádszál volt, hanem az erőt és határozottságot testesítette meg.

Ebben hasonlított anyjához, de míg ez dinamikáját hatalma érvényesítésére használta fel, addig leánya az igazság és a jog védelmére. Nem hátrált meg wartburgi környezetétől, amikor Istennel szemben igyekeztek közömbösíteni. Magára nézve eltúrta, hogy elzavarják, de már gyermekei jogai-ból jöttányit sem volt hajlandó engedni. Míg a kegyetlenségig menő marburgi Konrád, második lelkivezetője sem bírta letörni, pedig ahogy meg szokta alázni és penitenciáztatni, az már szinte a józan ész és minden emberiességet felülmúlt. Azok a keresztek, amiket Istenért kellett elviselnie, nem horzsolták fel vállát, amikkel pedig női erejét szertették volna kifárasztani, nem sikerült.

Ilyenné fejlődött ki Erzsébet abban a fiatal korban, mikor más leány, hozzá még királyleányok bohókás ábrándképeket szőnek, ő pedig azzá lett, akit a Szentírás a mulier fortis elnevezéssel illet. Kétségtelen, hogy a girákból sokat kapott, s ezeket egytől-egyig kamatoztatta, mert Isten országát készült megvásárolni. Sohasem törekedett világrengető nagy dolgokra, s mégis világra-szóló egyéniség lett, mert mindig Istent kereste s igyekezett a kicsiben is hűségesebbnek bizonyulni.

Egész élete, még többé-kevésbé öntudatlan kiskora is tanuságtétel erre. Nézzük csak az 1207—11 közti éveket, amikor még otthon szülei és testvérei környezetében él. Vérében volt atyja adakozó hajlama, s talán azt sem tudta, milyen tetsző dolgot művel az Ég szemében, mikor ennivalóit

szétosztogatta kisdud játszótársai között. Csak azt látta, hogy ez tetszik neki, s mikor kifogyott sajátjából, futott a konyhára, hogy újabb adagokat kaphasson és tovább osztogathasson. Egyes életírói a rózsacsodát is erre az időre keltezik, mások viszont wartburgi éveire teszik. Akár András király, akár pedig Lajos gróf akarta rajtacsípni a füllentésen, kétségtelen, hogy Isten őt igazolta, mert ölében a kenyér csakugyan rózsákká változott. Az irgalmas szeretet gyakorlását tehát korán kezdte meg s folytatta élete végéig, bár gyakran kemény akadályokba ütközött ez a nemes szenvedélye.

Kezdő életében az 1211. év hozott sorsdöntő változást. **Hermann** thüringiai tartománygróf követői útján a hasonló nevű fia számára megkérte az alig 4 éves Erzsébet kezét. Talán nem is annyira a kislány személye érdekelte, mint inkább a gazdag hozomány, mert folytonos háborúskodásai, nemkülönben a fényes udvartartás s a véget nem érő mulatozások zilált pénzügyi helyzetet teremtettek Wartburg várában. András és Gertrud igent mondtak, s az őrgróf vágya teljesedett. Kincstárral, pénzzel a magyar király sem tudott okosan bánni, s az anyagi nehézségek őt is gyakran meglátogatták, de kicsi leányát mégis gazdag hozománnyal, társzekerekre való drágaságokkal bocsátotta útra leendő otthonába.

Akkoriban az a szokás járt, hogy az előkelő gyermekmátkát jövődöbelije udvarába adták. A

házasságkötés előtti időt kellett felhasználnia, hogy beleszokjék új környezetébe és elsajátítsa az ottani szokásokat. Ez volt a legnehezebb Erzsébet számára, mivel Wartburgban tovább folyt a dinom-dánom, s költők és muzsikusok tették hangossá és hangulatossá a váréletet. Ezt már a kis menyasszony nem tudta bevenni, s még kevésbbé megemészteti. Hidegen és érzéketlenül hagyták a hangos és mámoros tükörlermek. Inkább a melléje adott hét játszótársak körében érezte magát jól, de úgy, hogy a templom körül játszott velük. Körül-fulkosta, falát és ajtókilincsét csókolgatta, s ha be tudott jutni, a szertartáskönyveket forgatta, anélkül, hogy olvasni és érteni tudta volna tartalmukat. Ez is imádság volt, ha nem is az értelemé, de a kicsi dobogó szívé. Még inkább azzá változott, ha zálogosdit játszott s a zálogtárgyakat csók helyett egy-egy Ave Mariával váltatta ki, s azokat a szegény gyermekeknek ajándékozta.

Tüzet gyújtott benne az Isten szeretete, az láng-ra lobbant, s többé nem aludt ki belőle. Kezdetben nem sokat törődtek vele, és hagyták magára. Zsófia asszony mindig idegennek tekintette, felmelegedni sohasem tudott vele. Követte ebben az anyát leánya is, Ágnes. Az ő fagyos környezetükben megdermedt volna, ha a várgróf, Hermann és hasonló nevű jegyese nem melengetik nyájas szavakkal, s nem tudja maga mellett magyar véreit, Bertold, Dávid és Farkas urakat. Őm első jegyese 1216-ban meghal s a következő évben utánamegy

apja. Ettől kezdve azután egyre nyomasztóbbak lesznek napjai, hetei és évei.

Fia elvesztése után Zsófia már arra gondol, hogy visszaküldi magyar hazájába. De ezt férje mégsem engedi, mert vissza kellene adni a hozományt is. S miből, mikor időközben elfolyt? Úgy gondolja, hogy a jegyben idősebbik fiát kövesse az ifjabb Lajos, s ez a döntés a legszerencsésebbnek mondható, mert a két lélek egymásra talál. Egyek lettek Isten imádatában, a keresztyén szeretet gyakorlásában, s amit Erzsébet óhajtott, azt Lajos teljesítette és így volt megfordítva.

Egyedül az asszony nép nem tudott megváltozni irányában. Ám dúlhattak-fúlhattak rá, ő gáncsoskodásaik ellenére is fokozatosan nemcsak az ima, hanem a kemény aszkézisnek is atlétája lett. A keresztem függő Krisztus szenvedésének szemlélete annyira átítatta egész lényét, hogy a földre roskadt. Koronáját levette fejéről, és úgy imádta és áldotta Üdvözítőjét, aki keresztje és szenvedése által megváltotta a világot. Ilyen jelenet láttára mondta neki leendő anyósa, hogy fejedelmi kisasszonynak nem illik a földön fetrengeni, mint valami bolondnak, vagy vén apácának. Ágnes leánya pedig ilyen megjegyzéssel gyilkolta: szolgálynak születni és nem fejedelemasszonynak! Nagyom csalódom, ha azt hiszed, hogy testvérem feleségül vesz!

Nohát ettől Erzsébetnek igazán nem kellett tartania, mert Lajos az övé volt, ő pedig Lajosé. Hiá-

bavaló volt itt minden női intrika, nem tudták tőle elmarni. Ha Inselberg — mondotta egyszer vőlegénye — színarannyá változna, s ez az aranyhegy az övé lenne, csak bocsássa el menyasszonyát, akkor sem tenné, mert csak őt és egyedül őt akarja feleségül venni. Meg is tette s 1221-ben megtartotta vele esküvőjét.

Utána hamarosan hazautaztak Magyarországra, hogy Erzsébet utoljára lássa szüleit, testvéreit, és elhagyott szép szülőföldjét. Nászutazás volt ez? Nem! Mert az aggódó atyai szív hívta haza, mivel riasztó hírek érkeztek róla: az új rokonság bántó viselkedésének a híre. De a fiatalasszony nem panaszkodott, András pedig látta, hogy Lajos oldalán biztos oltalomban részesül, nyugodtan engedte vissza. Ezúttal sem üresen, hanem kincsekkel meg-
rakodtan, ami máskor is megtörtént, hogy Wartburg lássa: a magyar ember, hozzá még király szegénységében is úr és bőkezű tud lenni.

Erzsébet mindössze 13 éves mult, míg férje hús, de mindketten korukhoz képest túl érettek voltak. A fölbonthatatlan kötelék még jobban egymáshoz forrasztotta őket, Erzsébet a várúr mellett elfoglalhatta várúrnői méltóságát s most már nem mertek, legalább nyíltan nem, ide-oda lökdösni. Mint hitves, anya, fejedelemasszony és hívő lélek egyaránt megfelelt férje várakozásának. Rövid 6 évig tartó házasságuk gyümölcse 4 gyermek lett: 1222-ben Hermann, 1224-ben Zsófia, 1225-ben ifj. Zsófia és 1227-ben Gertrud.

Az élő kis orgonasípok nagyon tetszetek a fiatal apának s nem kevésbé aki életrehozta őket. S méltán, hiszen egymásban látták földi szerelmük célpontját. Erzsébet bár a megtestesült szerénység és igénytelenség volt, de ura kedvéért a fogadások alkalmával szívesen ékesíti magát s úgy viselkedik, mint fejedelmi hitveshez illik. Ellenben ha párja nincs otthon, leteszi ékeit, s a suhogó selymét gyászruhával cseréli fel. Sokszor elkíséri útjára, vele lovagol a vadászatokra, s ami érdekli urát, az kedvenc beszéd tárgya lesz neki is. Annnyira szereti, hogy még a templomban is rajta felejtí szemét s mikor ráíjed erre a hibájára, meakulpázik, mert itt szeretetének tárgya nem lehet más, mint egyedül az Isten.

S amilyen az asszony, olyan az ember, s a szívdiktálta figyelmességekből sohasem tud kifogyni. Most már hiába áztatja anyja a menyét, hatástalanul peregnék le róla a nyilazó szavak. Erzsébetnek mindenben szabadságot ad. Ő él is e jogával, de kizárólag Isten dicsőségére, saját, övéi és mások lelki javára. Még azt is megteszi, hogy férje távollétében belpoklost fektet ágyába. Ha ez nem örölség, — gondolja az özvegy Zsófia, — akkor semmit sem lehet annak nevezni. Siet is az esztelemerényletet megérkező fia tudomására hozni. Ám mi történik? A legenda szerint Lajos fölemeli az ágytakarót s a belpoklos helyett Krisztust látja maga előtt. Nohát ilyen vendégeket gyakran fektethetsz ágyamba, felelé a büntettesnek, s egyben

fölkhatalmazza, hogy senki által ne engedje magát zavartatni irgalmas cselekedeteiben.

Nem is volt erre rávehető, s amit kicsi korában megszokott, azt tovább folytatta később. Ebben segítségére volt az 1221-ben Eisenachban megtelepedett ferencesek egyik bölcs tagja, Rüdiger atya. Egymásban kölcsönösen felismerték a franciskánus életideált: a lelki derűt, igénytelenséget s az alamizsnálkodó kedvet. Így lett Erzsébet a pater lelki leánya, s négy évi vezetése alatt mélyült és tisztult vallásossága és szélesre terjedt karitatív tevékenysége. A fokozat itt is megvolt, mert kezdte egyénileg, s végezte intézményesen.

A poklos esete mutatja, hogy még a legriasztóbb betegségektől sem félt. Bizalma a Szűzanya és Szent János apostol pártfogása alatt oly erős lett az Istenben, hogy biztos volt benne: neki semmiféle ragály sem árthat. Pedig bélpoklos sebeket mosott és kötözött, amilyenektől természetes vonakodással fordult el mindenki. Később már kórházakat létesített a betegek, menházakat az öregek, szegényházakat a nincstelenek és árvaházakat az apátlan és anyátlan gyermekek számára.

A fiatal fejedelemasszony rövid virágzásában Wartburg a szegények zarándokhelye lett. Ide tödultak, akik éheztek és szomjúhoztak, mezítelenre vetkőztette le őket a balsors s az úrnő mindenkin segített. Nemcsak kenyereket süttetett és osztott ki nekik, hanem még saját ruháját is odaajándékozta, hogy annak értékéből fedezzék hiányukat

és enyhítsék nyomorukat. Fejedelmi ékességeire nem sokat adott, csak egyetlen ruhadarabot tekintett nagy értéknek, s ez Szent Ferenc köpenye volt, amit **IX. Gergely** pápától kapott ajándékkul. Ettől a kerek világért nem vált volna meg, de nem is volt rá szükség, mert a szegények is ócskaságnak tartották.

Számára szimbólumot jelentett, hogy minél jobban megközelíthesse a ferences életeszményt. Gyönyörűen boltozódott ki benne, amíg Rüdiger vezette. Ám neki előljárói parancsából 1225-ben Hallberstattba kellett távoznia, s helyébe jött Marburgi Konrád, ez a rideg, derűtlen, zsarnoki hajlamú világi pap, aki jeges felhőként nehezedett rá élete végéig. De Erzsébet lelkivilágát mégsem sikerült elfagyasztania. Ő már rég a via unitiva útját járta, mikor új lelkiatyja kíméletlenségével a via purgativa-n akarta hurcolni. Túrte, hogy ima- és aszketikus cselekedeteit, irgalmassági gyakorlatait rosszalja és saját izlése szerint irányítsa. Mi Isten ostorának nevezhetnők, de lelkileánya úgy tekintette, mint Isten próbáját alázatosan alávetette magát akarátának.

Amíg Lajos élt, tövisait nem érezte, mert minden bánatában vigasztalást keresett és talált nála. De a Gondviselés tőle is elég korán megfosztotta, hogy e veszteségből újabb ékköveket köszörülhesse égi Koronájába. 1227-ben felűzte a keresztes jelvényt, hogy **II. Frigyes** seregében elmenjen a Szentföldreért harcolni. Nehezen tudtak elválni, s

mintha az odaadó feleség érezte volna, hogy többé nem látja itt e földön. Elkíserte az országhatárig, utána tovább ment vele még két napi járásra. Itt elkönnyezte, további útjára bocsátotta, mert Isten akaratát látta távozásában. Amitől félt, bekövetkezett, mert édes párja csupán Brindisiig juthatott el. Itt lázbetegségbe esett, mely szeptember 11-én kioltotta életét. Amikor meghozták a tragikus halálhírt, a gyermekágyban fekvő hitves felsikoltott és zokogva ismételte: Mindennek vége! Meghalt az egész világ!

Sokban igaza volt, mert eddigi külső világának csakugyan vége lett, de Isten és gyermekei megmaradtak, hogy Ő erősítse további küzdelmeiben, ezek pedig vigaszul szolgáljanak neki. Mert mindkettőre rászorult! Így rokonsága most letette az álarcot és megkezdte nyílt és embertelen hárszáit ellene. Lajos fivérei, Henrik és Konrád mindenképpen azon mesterkedtek, hogy elűssék fiával együtt a várgrófság jogaitól. Ez a leheletszerűen finom asszony most mutatta meg, hogy tud kemény lenni, akárcsak az ószövetségi Judit és nem engedett. Erre kiutasították gyermekeivel együtt jogos otthonából. Télvíz idején ment velük Eisenachba. Itt sem fogadták be, mert féltek a wartburgi bosszúállástól s végül is az egyik vendégfogadó óljában kellett magukat meghúzniok. Stílszerű volt, hiszen így történt ez a Betlehemet járó Máriával, szíve alatt a kis Jézussal, s oldalán Szent Józseffel. S mert követőjük lehetett, boldogan

énekelte másnap a ferenciek templomában: Te Deum laudamus!

A könnyfakasztó és idegörlő szenvedésnek ez még csak a kezdete volt, a súlyosabb megpróbáltatások ezután következtek. De hősünk nem ingott meg, sem hitében, sem bizalmában, legkevesbbé Isten szerelmében. Ami vele történt, azért nem őt szolta meg a világ, hanem kérgesszívű rokonságát. Ezzel már nekik is számolniuk kellett, s hogy a terhes idegen eltűnjön a látóhatárról, előbb nagynénjéhez, Matild kitzingeni apátnőhöz küldték, innen pedig anyai nagybátyja, Egbert bambergi püspök udvarába került. Úgylátszik ott és itt is tehertételnek nézték. Ezért a püspök azt tanácsolta neki, hogy legjobban tenné, ha visszatérne szülői hazájába, vagy pedig elfogadná II. Frigyes császár kezét, aki őt megkérte. Sem az egyik, sem a másik ajánlatot nem fogadta el, azzal érvelve, hogy gyermekei jövőjének védelme ide köti, s férjhez sem megy, mert fogadalom tiltja a másodszori házasságot.

Egyedül küzdött a nehézségekkel, mert ezidőtájt Konrád pap sem volt mellette, miután inkvizitori kineveztetése Németország más tájaira szólította. Ahol azonban a legnagyobb a szükség, ott jelentkezik az Isten segítsége leggyorsabban. Az öreg **Varilla Rudolf**, aki őt kisded korában elhozta Magyarországról, ebben az időben érkezett meg Lajos hamvaival. Látna a fiatal özvegy kínos helyzetét, s a kiuzsorázó szándékot, nem nyugodott

addig, amíg ki nem adták vagyonát Wartburg várával együtt. Fogcsikorgatva tették s Henrik gúnyosan jegyezte meg: Erzsébet az egész német birodalmat eltékozolná szegényei között. Ehhez már nekik nem sok közük volt, s hogy Erzsébet visszajuthatott jogaiba és vagyonába, mint a szeretet anyja járt körül, hogy irgalmasságával könnyeket szárítson fel.

Ez sem tartott soká, mert a derűre megint jött a ború, de milyen sötét ború. Wartburgban termett az erőszakos és kimélelen Konrád, s magához láncolt védence további sorsáról ő intézkedett. Pápai felhatalmazásra támaszkodva oly egyezséget kötött a rokonokkal, hogy Erzsébet távozik Wartburgból, s helyette és cserében megkapja a heseni Marburgot. Élete utolsó 3 évét itt töltötte és ugyanitt fejezte be földi zarándoklását. Mielőtt azonban sok keserűségének színhelyétől végleg elbúcsúzott volna, a közeli eisenachi barátok templomában 1228. Nagypéntekén Krisztus iránt égő szeretetből meghozta legnagyobb áldozatát is. Ünnepelesen lemondott akaratáról, gyermekeiről, barátairól, s a világ minden egyéb hiúságáról.

Gyermekei jövőjét már biztosítva látta, ezért határozta el magát az anyai szívet tépő elszakadásra. Fiát nem lehetett többé az apai jusból kiforgatni, így tehát ifjabbik Zsófia leányával, a brabanti herceg menyasszonyával Kreutzburgba küldte. A másik Zsófia a kitzingeni bencés, míg

Gertrud az altenbergi premontrei kolostorba lépett apácának.

Marburgból most már egyedül mehetett, illetve vele tartott két hűséges udvarhölgye, **Isentrud** és **Guta**, no meg ott volt a lelki élet korbácsos mestere, Konrád. Ha Erzsébet azt hitte, hogy ezentúl szabadjára engedheti magyakorlatait és szeretet-szolgálatait, úgy, ahogy azt a ferences szellem előírja, tévedett, mert Konrád mindig és mindenben akadékoskodott. Azt nem tudta megtiltani, hogy itt és Góthában kórházat ne építtessen. De már a betegek, főképpen a poklosok személyes ápolásától a legdurvább módon eltiltotta. Korlátozta kenyér- és pénzadományait, de Erzsébet szent csellel iparkodott eszén túljárni. A kijátszott zsarnok azt hitte, hogy lelki leányának rossz szelleme a két udvarhölgy. Ezeket tehát nem egyszer kékre-feketére korbácsolta, s a végén kiutasította őket úrnőjük várából. A korbácsütésekből kijutott neki is, amit a szenvedő Krisztus iránti szeretetből megadással viselt el.

A szelek szárnya tehát ismét rossz híreket sodort Magyarország felől, s András király megint csak haza szeretne volna hozatni. Erzsébet megköszönte ezt az atyai gondoskodást, de a követség vezetőjének, a landvai Bánfyak egyikének azt mondta, hogy férje emléke, gyermekei sorsa és szegényei idekötik. Imádságot kért csupán, mert erre szüksége volt, miután Konrád érthetetlen szigorúságából nem engedett, ellenkezőleg, azt csak fokozta.

Hozzá még így sopánkodott egyik betegsége idején: mi lesz Erzsébettel, ha ő előbb meg találna halni? Megnyugtatta, hogy ettől ne féljen, mert túléli. Így is történt, amennyiben elkeseredett ellenségei 1233. július 30-án gyilkolták meg. Viszont Erzsébet 2 évvel korábban, 1231. november 19-én úgy szállt el erről a földről, mint az Ég egyik legbájosabb angyala.

Nemes volt élete és boldog lett halála. A legenda szerint amikor lelke készült kiröppenni porhüvelyéből, betegszobájának ablakereszen akárcsak 5 évvel előbb Szent Ferenc haldoklásánál, madarak édes csicsergésükkel búcsúztatták. Méltó volt hozzá, és ugyanígy temetése is, mely diadalmenethez hasonlított.

Meghalt és mégis tovább élt. Mert az Égben sem tudott elfeledkezni szegényeiről és betegeiről. A csodák egymást érték a ferencesek templomában levő sírjánál, s ezek ütötték rá a pecsétet, hogy szentül élt, így halt meg s Isten megdicsőítette a mennyben. Ez indította arra IX. Gergely pápát, hogy rövid 4 év múltán, 1235. május 26-án, Pünkösdi ünnepén szentté avassa.

Ennek hírére döbbenek rá a Zsófiák, hogy milyen méltatlanul bántak vele. Engesztelésképpen Konrád díszes templomot emeltetett sógornője tiszteletére, ide szállították át a következő év május 31-én kiemelt holttestét. Mindennél többet mond, hogy az átszállításnál mintegy 200.000 ember hódolt lelki nagysága előtt, köztük II. Frigyes, fele-

ségével. Nem is oly rég Erzsébet visszautasította a császár kezét, most ez a kéz helyezte fejére azt az aranykoronát, amit életében nem akart tőle elfogadni. A császári pár oldala mellett lépkedett Szent Erzsébet fia, míg leányait Zsófia fejedelemasszony vezette, hogy békíthessen és engesztelhesen.

A menetben ott lett volna helye II. András királynak és családtagjainak, azonban sem most ez ünnepélyes aktusra, sem pedig korábban a temetésre nem tudtak eljönni. Akkor a zavaros viszonyok tartották otthon Andrást, most pedig érezte, hogy ő is közeledik a sírhoz, ahova ugyanez év szeptemberében el is érkezett. De atyai lelkében örvendett, mert leányában olyan ajándékot kapott Istentől, akire büszke volt ő és családja, de büszke lehetett egész Magyarország.

Amikor megdicsőült alakja előtt elmerengünk, **Prohászka**val kérdezhetjük: mit csodáljunk benne? Azt az örökszép hitéletet, mely őt a világból felsőbb, tisztább fénybe emelte, vagy azt a fesztelen, kedves lelkületét, mely erőszak nélkül mindent eltűr, eligazít, s kellemével bilincsel és győz? Mit csodáljunk benne, azt, hogy gyermek maradt végig és 24 évvel már a Paradicsomot és Golgotát járta? Azt, hogy Szent Ferenc köpenyét többre becsülte II. Frigyes koronájánál? Mit csodáljunk benne? Azt a Te Deumot az éjjeli, téli csendben, vagy azt az éneket, melyet halálakor az éneklő madarak zengtek? Harmónia, Gloria, Te Deum,

ez az egész élet, és minden katolikus magyarnak
térdre hullva kell megköszönni, hogy a jószágos
Isten belőlünk fakasztotta és így legtöbb joggal
mondhatjuk sajátunknak.

Ára: 4,— Ft